

Такім чынам, аналіз выяўленых прыказак толькі на тэму працы і працавітасці дазваляе сцвярджаць, што адной з галоўных рыс характару беларусаў выступае працавітасць, праца з'яўляецца асноўным сродкам жыццядзейнасці чалавека.

Літаратура

- 1 Тайлер, Э. Б. Первобытная культура / Э. Б. Тайлор; пер. с англ. – Москва : Изд-во политической литературы, 1989. – 573 с.
- 2 Лепешаў, І. Я. Слоўнік беларускіх прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Мінск : Бел. асац. «Конкурс», 2006. – 544 с.
- 3 Иванова, С. Ф. Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў : лінгвакраіназнаўчы дапаможнік / С. Ф. Иванова, Я. Я. Іваноў. – Мінск : Беларускі Фонд Сораса, 1997. – 264 с.
- 4 Ляшчынская, В. А. Базавыя канцэпты фразеалагічнай карціны свету беларусаў / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2015. – 224 с.
- 5 Садоўская, А. Л. Парэміі лексіка-семантычнага поля «працоўная дзейнасць чалавека» ў беларускай і англійскай мовах: супастаўляльны аспект / А. Л. Садоўская, С. В. Ставецкая // Працы кафедры сучаснай беларускай мовы / пад рэд. А. Я. Міхневіча. – Мінск : РІВШ, 2011. – Вып. 10. – С. 80–85.

УДК 811.161.3'42'37:821.161.3-1*С. Грахоўскі

Э. С. Дарашэвіч

МЕТАФАРЫЧНЫЯ ТРОПЫ І ІХ РОЛЯ Ў СТВАРЭННІ ВЫЯЎЛЕНЧАЙ ВЫРАЗНАСЦІ Ў ПАЭЗІІ СЯРГЕЯ ГРАХОЎСКАГА

У артыкуле на матэрыяле вершаў С. Грахоўскага аналізуюцца лексіка-семантычныя сродкі выяўленчай выразнасці. Пры разглядзе паэтычнай мовы С. Грахоўскага падаецца характарыстыка тронаў метафарычныхга тыпу: метафары, персаніфікацыі, сімвала, алегорыі, параўнання і эпітэта паводле іх семантыкі, структуры, граматычнай аформленасці, стылістычнай функцыі, слоўна-вобразнай і выяўленча-выразнай ролі ў паэтычным кантэксте. Тропы ў паэзіі С. Грахоўскага, выконваюць слоўна-вобразную, выяўленча-выразную і эмацыянальна-экспрэсіўную ролю, ствараюць яго непаўторны ідыястыль.

Паэзія С. Грахоўскага – важная з'ява ў айчынай паэзіі. Чалавек, які прайшоў дзесяцігоддзе сталінскага ГУЛАГа, застаўся назаўсёды душэўна маладым. С. Грахоўскі прыцягвае чытача гуманізмам, заклікамі да дабрыні і справядлівасці. Р. Баравікова пісала: «Ён няўтомна працаваў да астатняга дня, не зважаючы на інфаркты, каб вяртацца радкамі ў жыццё новых і новых пакаленняў» [1, с. 77].

Заўважнай мастацкай адметнасцю С. Грахоўскага з'яўляецца яго традыцыйная манера пісьма, дэталізацыя прадметаў рэчаіснасці і істотная канкрэтызацыя вобразаў, уважлівая назіральнасць і вялікая колькасць пачуццёвых асацыяцый. Дынаміка і зменлівасць уражанняў, падзейнасць і пластычнасць малюнкаў падкрэслівае інтэнсіўнасць навізны пошукаў у рэалістычным накірунку. Я. Скрыган адзначаў, што «Творчасць Сяргея Грахоўскага – гэта штодзённы, штохвілінны водгук на радасці, трывогі і клопат кожнага дня» [1, с. 71].

Цяжка ўявіць сабе паэзію без метафары, улічваючы яе вялікі ўплыў на чытача: метафара можа выклікаць пэўныя пачуцці, эмоцыі, ствараць выразныя вобразы, схіляць чытача на свой бок. Таму, каб быць пачутымі, мастакі слова карыстаюцца метафарамі, і С. Грахоўскі ў прыватнасці. Традыцыйна метафарай называецца «троп, у аснове якога – выкарыстанне слоў і выразаў у пераносным сэнсе на аснове падабенства ці аналогіі называемых імі прадметаў і з’яў» [2, с. 54].

У вершах С. Грахоўскага выкарыстоўваюцца розныя тыпы метафары:

– прэдыкатыўная, трохчленная метафара (дзеяслоў + прыметнік + назоўнік) паводле граматычнай характарыстыкі і ступені структуры: «*Белья ліны здалёку прыйшлі, // Іх напалі жывыя крыніцы // Сілай і водарам шчодрой зямлі, // Веце раскінулі і расцвілі // Белья ліны сталіцы*» [3, с. 21]. Гэта агульнамоўная метафара, карані якой, магчыма, пайшлі з Бібліі: «*Кто верует в Меня, у того, как сказано в Писании, из чрева потекут реки воды живой*» [4];

– прэдыкатыўная, двучленая метафара (дзеяслоў + прыслоўе) паводле граматычнай характарыстыкі і ступені структуры: «*Дзе ж ты, паэзія? Дзе ты няўдоўная? // Шукаю з маленства да крайняй мяжы. // Знаходзіў драбніцы, а траціў галоўнае, // Ад гора сабе распінаў на крыжы*» [3, с. 96]. Як і папярэдняя метафара, з’яўляецца агульнамоўнай і паходзіць з Бібліі: «*Тогда наконец он предал Его им на распятие. И взяли Иисуса и повели. // И, неся крест Свой, Он вышел на место, называемое Лобное, по-еврейски Голгофа; // там распяли Его и с Ним двух других, по ту и по другую сторону, а посреди Иисуса*» [4].

Наступны троп, які прадстаўлены ў паэзіі С. Грахоўскага вельмі разнастайна, якім аўтар актыўна карыстаецца, – персаніфікацыя. Персаніфікацыя, увасабленне – «троп, які заключаецца ў наданні неадушаўлёным прадметам і з’явам дзеянняў і ўласцівасцей чалавека» [2, с. 57–58].

Персаніфікацыя ў вершах С. Грахоўскага выкарыстана для ўзмацнення эфекту суперажывання чытачом: «*Мая душа // Супраціўлялася, // Бо верыла і тым жыла, // І не чарсцвела // Не ламалася – // Была такою, як была.*» [3, с. 20] – найменню адцягненага паняцця (душа) надаюцца фізічныя ўласцівасці (не чарсцвела, не ламалася, была) і пераносяцца ўласцівасці чалавека (верыла, жыла).

Персаніфікацыя выкарыстоўваецца для стварэння пейзажнай замалёўкі гарадской прыроды: «*Белья ліны здалёку прыйшлі, // Іх напалі жывыя крыніцы // Сілай і водарам шчодрой зямлі, // Веце раскінулі і расцвілі // Белья ліны сталіцы.*» [3, с. 21] – прадметам прыроды (ліны) надаюцца дзеянні і ўласцівасці чалавека (прыйшлі).

Персаніфікацыя ўжываецца для напаўнення мастацкага вобраза: «*Бо словы розныя бываюць. // Адны – агню стрымаюць шквал, // Другія словы забіваюць // Усё жывое напавал*» [3, с. 34] – перанос фізічнага дзеяння (стрымаюць) і ўласцівасці чалавека (забіваюць) на адцягненае паняцце (словы).

У творчасці С. Грахоўскага прадстаўлены розныя сімвалы. Сімвал – «адзін з відаў іншасказання, умоўнае абазначэнне сутнасці якой-н. з’явы, паняцця пэўным прадметным ці слоўна-вобразным знакам» [2, с. 59].

У паэтычных радках твораў С. Грахоўскага сустракаюцца наступныя сімвалы: «*Чуецца? Ноччу // На ўсе галасы // Стогнуць і просяць ратунку // Лясы*» [3, с. 45] – канкрэтны назоўнік, сімвал (лясы) абазначае рэаліі расліннага свету, праводзіць аналогію жыцця чалавека з прыродай; лес абазначае трагічны чалавечы лёс. Сімвал выкарыстаны для надання экспрэсіўнасці і вобразнасці аўтарскага тэксту. «*Крывёю курыліся поймы Нямігі, // У прорву ляцелі чаўны і стругі, // Пякельны пажар папаліў берагі, // І толькі на свеце нятленныя кнігі*» [3, с. 55] – канкрэтны назоўнік, сімвал (Няміга) абазначае матэрыяльны сусвет і з’яўляецца ўласным падагульненнем аўтарскага назірання за аб’ектыўным светам. Няміга (рака) абазначае радзіму аўтара. Сімвал выкарыстаны для надання маўленню вобразнасці і каларыту аўтарскага маўлення.

Да метафарычных тропаў, якімі карыстаецца С. Грахоўскі для ўзбагачэння ўласнага маўлення, адносіцца таксама алегорыя. Алегорыя – «выражэнне, перадача адцягненага паняцця або ідэі праз канкрэтны прадмет, мастацкі вобраз, малюнкi» [2, с. 60–61].

У вершах С. Грахоўскага адзначаюцца наступныя выпадкі алегарычнага словаўжывання: «*Я іх ніколі не знайду, // Не адшукаю хісткай кладкі, // А ўсё ж лячу к свайму гнязду, // К свайму адзінаму пачатку*» [3, с. 37–38] – простая паводле структуры алегорыя; назоўнік з канкрэтна-прадметным значэннем; аналогія паміж паняццем (*радзіма, дом*) і канкрэтным прадметам (*гняздо*). Алегорыя выкарыстана для стварэння праз канкрэтны прадмет пераноснага вобраза паняцця. «*Гады сплывалі ў забыццё, // І рэкі нашыя змялелі, // А мы з табой на ўсё жыццё // У летні поўдзень ахмялелі*» [3, с. 37] – разгорнутая па структуры алегорыя; выкарыстаны дзеяслоў фізічнага дзеяння (*ахмялелі*), які раскрывае паняцце (*закахаліся*). Алегорыя ўжываецца для надання вобразнасці і прыгажосці аўтарскаму маўленню.

У сваёй творчасці С. Грахоўскі выкарыстоўвае розныя параўнанні, шмат з якіх заснаваны на нечаканым падабенстве з’яў, паняццяў, рэалій. Параўнанне – «прыпадабненне аднаго прадмета да другога на аснове іх агульнай прыметы з мэтай узмацнення выразнасці яго характарыстыкі» [2, с. 64].

Індывідуальна-аўтарскае бачанне свету перадаюць наступныя параўнанні ў творах С. Грахоўскага: «*Хутка лаўжы // Затрашчаць на агні, // Стануць, як помнікі, // Белыя пні*» [3, с. 44] – індывідуальна-аўтарскае, паводле ўспрыняцця адрасатам, параўнанне-словазлучэнне паводле структуры, злучнікавае параўнанне са злучнікам як паводле сродкаў сувязі; прыпадабненне прадстаўніка расліннага свету (*белыя пні*) праз прасторавую асацыяцыю з канкрэтным прадметам (*помнікі*). Параўнанне выкарыстана для эмацыянальнага апісання паняцця (масавыя забойствы).

Параўнанне дапамагае стварыць пейзаж: «*Паўзла дарога, як змяя, // Пранізваў холад мозг і цела, // І знічка ранняя мая // У чорным небе праляцела*» [3, с. 58] – індывідуальна-аўтарскае, паводле ўспрыняцця адрасатам, параўнанне-словазлучэнне паводле структуры, злучнікавае параўнанне са злучнікам як паводле сродкаў сувязі; прыпадабненне прадмета (*дарога*) праз зрокавую асацыяцыю з прадстаўніком жывёльнага свету (*змяя*) з выкарыстаннем дзеяслова руху.

«*На ломкі пласт лажыліся пласты, // Завеі скавыталі, як шакалы. // З усіх дарог вярталіся лісты, // А ты мяне гукала і шукала*» [3, с. 39] – агульнамоўнае паводле ўспрыняцця адрасатам, параўнанне-словазлучэнне паводле структуры, злучнікавае параўнанне са злучнікам як паводле сродкаў сувязі; прыпадабненне з’явы прыроднага свету (*завеі*) праз гукавую асацыяцыю з прадстаўніком жывёльнага свету (*шакалы*) з выкарыстаннем дзеяслова маўлення.

Прыведзеныя прыклады з вершаў С. Грахоўскага ўказваюць на выкарыстанне індывідуальна-аўтарскіх параўнанняў, якія будуцца на нечаканых супастаўленнях паміж прадметам і яго якасцямі, што можна лічыць за высокі ўзровень выяўленчай выразнасці творчай манеры аўтара. Таксама можна заўважыць агульнамоўнае параўнанне, якое зразумела для большасці носьбітаў мовы, выкарыстанне якога з’яўляецца нормай і толькі паказвае прыналежнасць аўтара да пэўнай моўнай суполкі.

Каб усебакова ахарактарызаваць з’яву або прадмет і вызначыць найбольш істотныя рысы, С. Грахоўскі, як і шмат іншых аўтараў, выкарыстоўвае эпітэты. Эпітэт – «вобразнае азначэнне прадмета або з’явы, якое адрозніваецца ад звычайнага азначэння пераносным сэнсам і экспрэсіўнай функцыяй» [2, с. 72].

С. Грахоўскі выкарыстоўвае ў вершах наступныя вобразныя азначэнні: «*Смагаю апаленыя губы // Да яе далоняў прыкладу // І, сябе ратуючы ад згубы, // Вып’ю жыватворную ваду.*» [3, с. 43] – агульнамоўны эпітэт выражаны складаным прыметнікам (*жыватворную*); вобраз прадмета (*вада*) ўзмацняецца метанімічным пераносам. Эпітэт з’яўляецца паясняльным, таму падкрэслівае найбольш істотную якасць прадмета. «*Уяўляў яе светлай багінняй, // А сустрэўся аднойчы у дождж //*

І пабачыў у глеі і гліне // На п'якельнай зямлі басанож...» [3, с. 98] – індывідуальна-аўтарскі эпітэт, выражаны адносным прыметнікам (*п'якельнай*) у пераносным значэнні. Эпітэт падкрэслівае індывідуальнае аўтарскае ўспрыманне свету.

Такім чынам, тропы метафарычнага тыпу, выкарыстаныя ў паэзіі С. Грахоўскага, выконваюць слоўна-вобразную, выяўленча-выразную і эмацыянальна-экспрэсіўную ролю, ствараюць яго непаўторны ідыястыль.

Літаратура

1 Сяргей Грахоўскі: вядомы і невядомы / уклад. Т. С. Грахоўская. – Мінск: Выдавецкі дом «Звязда», 2013. – 248 с.

2 Станкевіч, А. А. Лінгвістычны аналіз тэксту: вучэбны дапаможнік / А. А. Станкевіч; М-ва адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гомельскі дзярж. ун-т імя Францыска Скарыны. – Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2018. – 198 с.

3 Грахоўскі, С. Выбраныя творы / Сяргей Грахоўскі; уклад., камент. Т. Грахоўскай, К. Цвіркі; прадм. Л. Савік. – Мінск: Кнігазбор, 2007. – 544 с.

4 Евангеліе по Іоанну [Электронны ресурс]. – Режим доступа: <https://azbyka.ru/biblia/?Jn.7:38&r>. – Дата доступа: 21.04.2021.

УДК 78.036:316.723*Noize MC:821.161.1-1

Д. А. Дементьева

ПОЭЗИЯ XX ВЕКА В ТВОРЧЕСТВЕ NOIZE MC: К ВОПРОСУ ОБ ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОМ ДИАЛОГЕ

Данная статья посвящена выявлению и анализу аллюзий и реминисценций на произведения русских поэтов XX в. в творчестве рэп-исполнителя Noize MC. Выявлено, что в рамках интертекстуального диалога художественный мир лирических произведений О. Мандельштама, И. Бродского, В. Маяковского, С. Есенина в текстах Noize MC переосмысливается и трансформируется, получает индивидуально-авторскую интерпретацию, позволяющую сопоставить реалии XX в. и современную действительность.

В тексте песни рэп-исполнителя Noize MC (Иван Александрович Алексеев) «*В темноте*» фрагменты стихотворений И. Бродского «Я всегда твердил, что судьба – игра...» и «Не выходи из комнаты» получают продолжение в виде авторских «вставок» (преимущественно автобиографического содержания), что видно из таблицы 1.

Таблица 1 – Сопоставление текстов произведения И. А. Бродского и Noize MC

И. А. Бродский	Noize MC	Комментарии
«Я сижу у окна в темноте; как скорый, море гремит за волнистой шторой...» [1]	«А за шторой картина не лучше, в принципе: Кровавый режим, картонная оппозиция...» [2]	И. А. Бродский – гражданин советской эпохи и её жертва; лирический герой – «сторонний наблюдатель (<i>образ шторы</i> – граница между лирическим героем-наблюдателем и реальным миром). Noize MC – гражданин другой эпохи, уже постсоветской России – констатирует, что «картина не лучше».